

TÁJÉKOZTATÓ A SZÓTÁR HASZNÁLATÁHOZ

Szótárunk elsősorban iskolai használatra készült. A gimnáziumi tankönyvek és segédkönyvek szóanyagán kívül tartalmazza a legfontosabb, az iskolában is olvasott *klasszikus auctorok teljes* szókincsét: feldolgoztuk Caesar, Catullus, (a levelek kivételével) Cicero, Horatius, Livius, Nepos, (a kisebb műveken kívül) Ovidius, Phaedrus, ifj. Plinius, Propertius, (a Historiae kivételével) Sallustius, Tacitus, Tibullus és Vergilius műveit. Művünk kb. 17 300 címszó alatt mintegy 41 000 szótári adatot tartalmaz.

A szűkre szabott terjedelem miatt szótárunkban néhány *egyszerűsítést* kellett alkalmaznunk.

A szavak *szófaji minőségét* külön csak az adverbium és praepositio esetében adjuk meg, egyébként az részben a szavak formája, részben a jelentése alapján állapítható meg. A mellénevek alkalmi főnévi használatát — egyes esetekben — (a szófaji változásra való külön utalás nélkül) csak a melléknévi szócikken belül közöljük. Az adverbiumot önálló címszóként csak akkor vesszük fel, ha formája rendhagyó vagy jelentése nem következtethető ki a melléknév jelentéséből.

Ha egy ige participium perfectuma önálló melléknévként is használatos (fokozható, adverbium képezhető belőle vagy önálló jelentésfejlődést mutat), külön címszóba került. Az igt, amelyhez tartozik, a címszó után zárójelben tüntetjük fel.

Az ige tranzitív vagy intranszítív voltát csak akkor jelöljük, ha ugyanazon szócikken belül mindkettő előfordul, általában akkor is csak a ritkább használatot.

Ugyancsak a gazdaságosságát tartva szem előtt nem tüntettük fel a szabályostól eltérő declinációs vagy coniugációs formákat, illetve alakváltozatokat. Hasonlóképpen mellőztük a mellénevek és adverbiumok fokozott alakjainak közlését is. Ezeknek a középiskolai nyelvtankönyvben lehet utánanézni. A jobb tájékozódás érdekében az ún. „erős ige” perfectumát és supinumát, a tőváltozást mutató declinációs alakokat, ill. a rendhagyó módon fokozott melléneveket és adverbiumokat külön címszóként is feltüntetjük.

A szótári cikkekben a tilde jel (~) a *nem ragozható* szavaknál a címszó *megisméltését* jelenti; a *ragozható* szavaknál a *szótári tőre* utal, amelyet úgy kapunk meg, ha

■ *az igeéknél* az infinitivus imperfectus *-āre, -ārī; -ēre, -ērī; -ere, -ī; -īre, -īrī* ragját;

■ *a főneveknél* a sing. genitivus *-ae, -ī, -is, -ūs, -ēī* végződését, ill. plur.-ban álló megfelelőit (a 3. declinációban esetenként a címszóban feltüntetett tőelemmel együtt);

■ *a melléneveknél* a sing. nominativus *-us, ill. -is* végződését (az *-er* végűeknél a f. és n. alakoknál található tőelemmel együtt) **elhagyjuk**, pl. *petere: pet-*, *audire: aud-*; *terra, -ae: terr-*, *meridiēs, -ēī: meridi-*, *ratiō, -ōnis: ratiōn-*, *vērītās, -ātis: vērīt-*; *bonus: bon-*, *facilis: fac-*, *pulcher, -chra, -chrum: pul-*.

A magánhangzók hosszúságát a betű fölötti vízszintes vonal jelöli.

Terjedelmi okokból a szavaknak csak *legfontosabb jelentéseit* sorolhatjuk fel. Különösen a gazdag költői használat jelentésárnyalatait kellett mellőznünk. Az egyes fontosabb jelentéseket egymástól félkövérrel szedett számok választják el; ezen belül a jelentésárnyalatokat pontosvessző különbözteti meg. A szó használatát szemléltető kifejezések olykor a fő jelentéstől eltérő árnyalatot vagy vonatkozást is mutathatnak.

Ha az adott szó csak egyetlen kifejezésben fordul elő, akkor ezt a kifejezést általában a címszó után kettősponttal elválasztva közöljük.

Erősen meg kellett rostálnunk a szóanyagban előforduló *tulajdonneveket* is. Az idetartozó legszükségesebb magyarázatokat a címszó után dőlt szedéssel adjuk meg.

A *görögből* a latinba átkerült *tulajdonnevek* eredeti görög formáját az érvényes magyar helyesírási szabályok szerinti átírásban a címszót követően zárójelben közöljük. Minthogy a rómaiak a görög kultúrát, történelmet és nem utolsósorban a mitológiát sajátjuknak érezték és nyelvükbe teljes egészében bekebelezték (amit a görögből átvett nagyszámú közszo is bizonyít), akkor járunk el helyesen, ha a görög neveket szótárunkban latinos formájukban használjuk. Ahogy nyilvánvalóan nem írhatunk *Aeneas* helyett *Aineiaszt*, *Priamus* helyett *Priamoszt* vagy éppenséggel *Ulixes* helyett *Odüsszeuszt*, ugyanúgy aligha lenne helytálló a kevésbé ismert neveket görögös átírásban használni. Egyébként az eredeti latin kiejtés szerint e szavak görög és latin kiejtése között alig volt különbség. Éppen ezért *Corinthust* írunk Korinthosz, *Mycenaet* Mykéné vagy Mykénai, *laestrygont* laisztrügón helyett. Ettől az elvtől csak akkor térünk el, ha a görög szavak nyelvünkben már magyaros formában honosodtak meg (Athén, Kréta, Peloponnészosz, Trója; akháj, főniciai). Ugyanez érvényes egyes latin tulajdonnevekre (Róma, Szicília; etruszk, szabin), ill. közszavakra (diktátor, fórum, légió, tóga, szenátus) is.

Szükséges lehet azonban, hogy a latin nyelvi alak alapján a görögös átírás szerinti formát minden esetben rekonstruálni tudjuk. Ezt néhány, nagyon egyszerű szabály segítségével ki-ki maga is elvégezheti. A következő megfeleléseket kell figyelembe vennünk:

<i>latin:</i>	c	ch	s	e	ē	i	ī	o	ō	y	ae	oe
<i>görög:</i>	k	kh	sz	e	é v. ei	i	í v. ei	o	ó	ó	ai	oi

A latin igyekezett a görög szavakat saját declinációs rendszerébe beilleszteni (bár olykor megtartotta a görögös declinációt is). Itt arra kell ügyelnünk, hogy a II. declinációs főnevek *-us* végződése a görögben *-osz*-nak (a plur.-ban a latin *-ī* -oi-nak, ill. az I. decl. plur.-ban az *-ae* a görögben *-ai*-nak) felel meg.

Mindezek alapján pl. az *Aeschylus* szó görögös átírása: Aiszkhülosz.